

W polskich przedszkolach i szkołach coraz więcej dzieci potrzebuje pomocy logopedy, gdyż ich mowa rozwija się nieprawidłowo. Należy jednak odróżnić cechy wymowy dziecięcej, typowej dla danego wieku, od nieprawidłowości, które wymagają terapii, często już we wczesnym dzieciństwie.

Anna Cencora

Przyczyny wad wymowy i sposoby zapobiegania

Wadach wymowy możemy mówić wtedy, gdy mowa odbiega od normy fonetycznej przyjętej w danym języku (wg Genowefy Demel). Nauczyciele i wychowawcy najczęściej nie mają specjalistycznej wiedzy, która pozwoliłaby im właściwie ocenić poprawność artykulacyjną stosowaną dla danego wieku dziecka, dlatego niezwykle korzystnym rozwiązaniem byłoby zaproszenie logopedy, który na początku każdego roku szkolnego przeprowadziłby sondaż logopedyczny, pozwalający na wykrycie wad wymowy u dzieci lub ryzyko ich wystąpienia, co pozwoliłoby na odpowiednio wczesne rozpoczęcie terapii logopedycznej.

Bardzo istotne jest, aby obserwować rozwój mowy dziecka i właściwie interweniować, jeśli rodzic lub nauczyciel zauważy coś niepokojącego. Wielu nieprawidłowościom można bowiem zapobiec, jeśli wyeliminujemy czynniki sprzyjające powstawaniu wad wymowy, np. niską sprawność narządów artykulacyjnych, wady zgryzu, skrócenie wędzidełka podjęzykowego czy niewłaściwe wzorce wymowy w otoczeniu. Nie do przecenienia jest tu rola nauczycieli przedszkola, którzy wykonując regularnie odpowiednio dobrane ćwiczenia, mogą nie tylko wspomagać pracę logopedy, ale także zapobiec wielu zaburzeniom.

Jedną z najczęstszych przyczyn powstawania wad wymowy jest niska sprawność narządów artykulacyjnych. Można temu zapobiec, wykonując z dziećmi ćwiczenia usprawniające motorykę narządów mowy, tzw. gimnastykę buzi i języka. Ćwiczenia należy wykonywać regularnie, najlepiej codziennie i przed lustrem, tak aby dzieci widziały swoje twarze. Trzeba wyjaśnić dzieciom, że tak jak każdego dnia biegamy, ćwiczymy, gramy w piłkę lub bawimy się na placu zabaw po to, aby mieć silne mięśnie rąk i nóg, tak też codziennie musi-

my gimnastykować naszą buzię i język, aby były sprawne, bo tylko wtedy będziemy ładnie wymawiać wszystkie głoski.

W procesie rozwoju mowy niezwykle istotna jest umiejętność prawidłowego oddychania, dlatego podczas zajęć nie można zapomnieć o ćwiczeniach oddechowych, takich jak:

- **Dmuchanie piórek** – wdech nosem, wydech ustami.
- **Dmuchanie na piłeczkę pingpongową** położoną na stole, np. strzelanie gola do bramki zrobionej z klocków lub „odbijanie” jej od jednego ucznia do drugiego.
- **Przenoszenie lekkich przedmiotów** z jednego miejsca na drugie za pomocą słomki, np. papierowych rybek z brudnego stawu do czystego, kropek na biedronkę czy drewna z szopy do domu.
- **Zabawa w wyścigi**, np. dmuchanie po wytyczonej trasie na kulki zrobione z waty, z papieru, na piłeczki pingpongowe.
- **Dmuchanie przez słomkę do wody**, aby wytworzyły się pęcherzyki powietrza, lub robienie baniek mydlanych.

Bardzo często przyczyną wad wymowy są: osłabiona percepcja słuchowa, zaburzenia słuchu fonemowego lub niedosłuch. Ważne jest, aby nauczyciele uważnie obserwowali uczniów i w razie dostrzeżenia niepokojących objawów nasuwających podejrzenie, że dziecko nie słyszy dobrze, niezwłocznie poinformowali o swoich spostrzeżeniach rodziców i zachęćli ich do wizyty u lekarza w celu przeprowadzenia badania słuchu. Jednakże nawet u dzieci słyszących prawidłowo należy rozwijać percepcję słuchową poprzez różnego rodzaju ćwiczenia. Pozwalają one nie tylko doskonalić słuch, ale także koncentrację, uwagę i słuchanie ze zrozumieniem, tak ważne w edukacji szkolnej.

PRZYKŁADOWE ĆWICZENIA

- **Słuchanie dźwięków** nagranych na płycie i rozpoznawanie ich (można przygotować dzieciom obrazki, które ilustrują przedmioty, osoby lub zjawiska wydające nagrane dźwięki).
- **Dzielenie wyrazów na sylaby.**
- **Odtwarzanie rytmu**, np. wystukanego klockami, pałeczkami itp.
- **Słuchowe różnicowanie głoski rozpoczynającej wyraz**, np. *sowa – szafa*.
- **Słuchowe różnicowanie głosek na podstawie obrazków**, np. kładziemy obrazki, których nazwy rozpoczynają się od „z” i „ż” (rz). Nauczyciel wymawia głoskę, np. „ż”, i prosi ucznia, aby o podanie obrazka, który rozpoczyna się lub kończy na wymówioną przez niego głoskę. Uczeń wyszukuje obrazek i wymawia głośno jego nazwę.
- **Dobieranie par obrazków** według pierwszej lub ostatniej głoski.
- **Recytacja wierszy.**
- **Śpiewanie piosenek.**
- **Powtarzanie za nauczycielem wyrazów**, zestawów dwuwyrazowych lub krótkich zdań.

W terapii wad wymowy bardzo pomocną i lubianą przez dzieci zabawą są ćwiczenia dźwiękonaśladowcze.

Naśladowując dźwięki otoczenia, dzieci ćwiczą motorykę narządów mowy, oddech oraz rozwijają percepcję słuchową. Najbardziej przydatne, a zarazem lubiane przez dzieci to:

- **Naśladowanie węża** – nabieramy powietrza i syczymy ssssss (ważne jest, aby podczas wykonywania tego ćwiczenia dziecko nie wysuwało języka między zęby).
- **Naśladowanie bzyczenia komara** – bzzzz (także tu język nie może wysuwać się między zęby).
- **Uciszymy hałasujących – ciii.**
- **Naśladowanie dźwięków wydawanych przez zwierzęta** – psa, kota, żabę, bociana itd.
- **Naśladowanie szumu drzew** – dmuchamy na drzewko logopedyczne – szuuuuu, szuuu.
- **Naśladowanie pociągu** – cz cz cz.

Możemy naśladować wszystkie dźwięki wydawane przez zwierzęta, pojazdy i ludzi, np. płacz, śmiech. Ważne jest, aby ćwiczenia te kojarzyły się dzieciom z zabawą i były połączone z ruchem, aktywnością plastyczną i muzyczną. ■

Obok przedstawiam gotowy scenariusz zajęć logopedycznych

Bibliografia:

- Demel G., *Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola*, Warszawa 1978.
Lichota E.J., *Terapia wad wymowy*, Kraków 2006.

Anna Cencora – absolwentka filologii polskiej i logopedii UMCS w Lublinie.

Od 7 lat pracuje jako nauczycielka języka polskiego i logopeda w Szkole Podstawowej im. gen. Józefa Kustronia w Starych Oleszycach. Jako logopeda pracowała także w Ośrodku Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczym w Oleszycach.

ARTYKULACJA GŁOSKI „SZ”

Scenariusz zajęć logopedycznych

■ Cele zajęć:

- usprawnianie motoryki narządów mowy;
- rozwijanie percepcji słuchowej;
- utrwalanie poprawnej wymowy głoski „sz”;
- rozwijanie percepcji wzrokowej;
- ćwiczenie koncentracji, uwagi i słuchania ze zrozumieniem.

■ Pomoce dydaktyczne:

- piłeczki pingpongowe, piórka, drzewko logopedyczne zrobione wcześniej przez uczniów;
- ilustracje lub zdjęcia przedmiotów, których nazwa rozpoczyna się głoską „sz”;
- obrazki do kolorowania, kredki;
- zagadki.

■ Przebieg zajęć:

○ **Ćwiczenia narządów artykulacyjnych.** Prosimy dzieci, aby wygodnie usiadły na dywanie, bo będziemy gimnastykować nasze buzie i języki, aby ładnie i wyraźnie wymawiały wszystkie głoski. Nauczyciel siada na krzeselku przed dziećmi, tak aby wszystkie dobrze go widziały. Najpierw mówi dzieciom, co będą robiły, a następnie demonstruje, jak wykonać ćwiczenie (każde powtarzamy 5-10 razy). Zwracamy uwagę na poprawność i dokładność wykonania ćwiczeń:

- Oblizywanie warg.
- Przesuwanie języka w kąci ust.
- Wypychanie policzków językiem.
- Dotykanie czubkiem języka brody.
- Dosięganie czubkiem języka górnej wargi lub nosa.
- Dotykanie czubkiem języka górnych dziąseł lub podniebienia przy szeroko otwartej buzi.
- Kląskanie.
- Liczenie zębów – dotykamy czubkiem języka wszystkich zębów po kolei po ich wewnętrznej stronie.
- Cmokanie – przesyłanie całusków.
- Powtarzanie samogłosek „u-e” ze szczególnym zwróceniem uwagi na układ warg.
- Rozciąganie i zwężanie warg (uśmiech i całus).

○ **Ćwiczenia oddechowe.** Po wykonaniu wyżej wymienionych ćwiczeń mówimy dzieciom, że nasze języki są już wygimnastykowane i teraz będziemy uczyć się ładnie wymawiać głoskę „sz”:

- uczniowie biorą swoje drzewka logopedyczne;
- wszyscy wstają, nabierają powietrza i dmuchają na swoje drzewko, naśladowując szum wiatru (*szuuuuuu, szyyyyyy, szeeeeee*);
- dzieci stawiają drzewka na swoje miejsce, stają na środku sali, unoszą do góry ręce i same naśladowują ruchy drzewa poruszanego wiatrem, jednocześnie naśladowując jego szum;
- wiatr unosi piórka – każde dziecko dostaje kolorowe piórko i dmucha na nie, aby utrzymywało się jak najdłużej w powietrzu i nie spadło na podłogę.

o **Poprawna wymowa głoski „sz”**. Ćwiczenia utrwalające poprawną wymowę głoski „sz”, rozwijające percepcję słuchową, wzrokową i sprawność manualną:

- dzieci wraz z nauczycielem siadają w kółeczku;
- wszyscy razem, a następnie każdy z osobna, wymawiają głośno głoskę „sz”;
- wszyscy wspólnie wymawiają głośno sylaby: „sza”, „szo”, „szu”, „sze”, „szy”;
- po zakończeniu ćwiczenia nauczyciel rozkłada ilustracje przedstawiające przedmioty, których nazwa rozpoczyna się na głoskę „sz” (np. szalik, szelki, szyba, szynka, szyszka, szopa, szampon, szafa, szarlotka, szminka, szklanka, szkoła, sznurówka, szpilka, szabla, szachy, szyny, szufelka, szufłada, szatnia, szydełko, szyja). Wśród nich muszą się znaleźć także ilustracje przedstawiające przedmioty, których nazwa rozpoczyna się na inne głoski;
- nauczyciel informuje uczniów, że będziemy wyszukiwać obrazki, których nazwa rozpoczyna się na głoskę „sz”;
- każde dziecko znajduje przynajmniej jeden obrazek i podaje jego nazwę, którą następnie wszyscy głośno wymawiają i dzielą na sylaby z wyklaskiwaniem;
- po wyszukaniu wszystkich obrazków nauczyciel prosi dzieci, aby usiadły przy stolikach i wyjęły kredki;
- uczniowie otrzymują do pokolorowania obrazek, na którym znajduje się przynajmniej jeden element, którego nazwa rozpoczyna się głoską „sz”.

o **Słuchanie ze zrozumieniem**. Ostatnim etapem zajęć jest ćwiczenie słuchania ze zrozumieniem. Nauczyciel czyta dzieciom zagadki, których odpowiedzią jest wyraz rozpoczynający się na „sz”. Do odpowiedzi uczniowie zgłaszają się na ochotnika.

Ważne jest, aby podczas całych zajęć nauczyciel zwracał uwagę na poprawność artykulacyjną utrwalanej głoski.

■ Zagadki

- *Co to za chata – odpowiedz mi.
Okna nie ma, lecz ma drzwi.
Wiszą w niej ubranka taty, mamy, Janka* (szafa).
- *Na szyję włożony, na drutach zrobiony.
Chroni przed gryppą, a także przed chryppą* (szal).
- *Jestem zając, powiedz proszę,
jaki kolor futra noszę?* (szary).
- *Gdy zmarzniesz w zimie,
nim szyję owiniesz* (szal).

- *Co to jest, na pewno wiesz!
Najeżona jest jak jeż.
Lecz nikogo nie kłuje, tylko zęby szoruje* (szczotka).
- *Gdy spodnie spadają – jest to kłopot wielki,
dlatego mamusia kupiła mi...* (szelki).
- *Spędza dzionek przy warsztacie,
reperował buty tacie.
A dla siostry mej, Adelki,
zrobił śliczne pantofelki* (szewc).
- *Ze szkła zrobiona, wodę z niej się pija.
Gdy z rąk wypadnie, łatwo się rozbija* (szklanka).
- *Codziennie rano dzwonek wesoly,
przyzywa wszystkich uczniów do...* (szkoły).
- *Worek mąki, paczkę książek,
każdy bagaż dobrze zwiąże* (sznurek).
- *W jakim białym gmachu jest najwięcej łóżek
zajętych bez przerwy dzień cały lub dłużej?
W łózkach leżą ludzie, gdy walczą o zdrowie.
Jak ten gmach nazwano, kto pierwszy odpowie?* (szpital).
- *Widać ją przeważnie w oknie,
jak się brudzi albo moknie.
Gdy ją muśnie czysta szmatka,
przezroczysta jest i gładka* (szyba).

Zagadki zaczerpnięto z książki Ewy Skorek, *Księga zagadek*, Kraków 2005, str. 304-314.

■ Drzewko logopedyczne

R E K L A M A

• Rymowanki Cezarego + CD – 18 zł

(wiersze z ćwiczeniami kształtującymi sprawność artykulatorów)

• Fraszki dla Szymona i Staszki – 29 zł

(zbiór tekstów z lukami do utrwalania głosek sz, z (rz), cz, dz w mowie i piśmie)

• Historyjki logopedyczne – 10,50 zł

(z ćwiczeniami artykulacyjnymi)

poleca sklep BlizejEdukacji.pl

tel. 12 257 43 35; www.blizejedukacji.pl

